

SOSYAL BİLİMLERDE ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİ

Yargısal Örneklem: Araştırmacının ihtiyaç duyduğu bilgileri en iyi şekilde sağlayabileceği gözlem birimlerinin örnek-leme seçilmesini ifade eder. Birimler araştırmanın anakütlesinden gelişigüzel değil, belli özelliklerinden dolayı ve/veya araştırmacının kendi kararına/sağduyusuna göre seçilir.

Araştırmacıların en çok kullandıkları yargısal örneklem türleri şunlardır:

Aykırı (uç) durum veya sapmaları örneklem: Örneklem incelenen konuyla ilgili sıradışı veya özel durumları temsil eden gözlem birimlerinden oluşturulur. Bu tür örneklemenin temelinde, sıra dışı durumlara ilişkin bulguların, daha sıra-dan (tipik) durumları anlama ve açıklamaya katkıda bulunacağı düşüncesi yatar.

Heterojen (maksimum çeşitlilik) örneklem: Bu yöntem, gözlenebilen temel konuları betimlemeye ve açıklamaya yö-nelik veri toplamaya imkân sağlar. Başlıca hedefi, araştırmanın amacına uygun olarak belirlenen farklı durumların birbir-lerine benzerliklerini (örüntüleri) ve ayrıldıkları yönleri ortaya çıkarmaktır.

Homojen (benzeşik) örneklem: Heterojen örneklemenin tam zıttı olup, bünyesindeki birimlerin hepsinin benzerlik gös-terdiği bir örneklem incelenmesine dayanır. Böylece bu birimleri derinlemesine tanıma imkânı sunar.

Tipik durum örneklem: Araştırma problemi ile ilgili anakütlerde yer alan çok sayıdaki durumdan, diğerlerini de doğru şekilde temsil edebilecek tipik bir durumun belirlenmesi ve bundan veri toplanması esasına dayanır.

Kritik durum örneklem: Öneminden dolayı kritik durumların örneklem alındığı bu yöntemde, veri toplanarak her bir kritik durumda ne olduğunu anlamak ve böylece mantıksal genellemeler yapmak amaçlanır.

İkinci gruptaki hatalar ise sistematik hata olarak adlandırılır. Sistematik hata örneklem sürecinde yapılan hatalardan doğar ve sonradan giderilmesi mümkün değildir. Bu tür hataların kaynakları şunlardır:

- Örneklem yönteminin doğru seçilmemesi
- Anakütlenin yanlış tanımlanması
- Örneklem çerçevesinin yanlış belirlenmesi
- Örneklemde yer alacak birimlerin doğru çekilmeyişi
- Örneklem büyüklüğünün doğru hesaplanmaması

Örneklem Büyüklüğünün Hesaplanması: Bir araştırmada örneklem büyüklüğü hesaplanırken anakütleye ait bir ortalamanın mı yoksa bir oranın mı tahmin edilmek istendiğine bağlı olarak bazı formüller kullanılır.

Araştırmacı ölçeklerin özel karakteristiklerini bilmek zorundadır. Bu anlamda değişkenler, kategorik düzeyde, sürekli dü-zeyde ölçülmüş değişkenler ve kesikli değişkenler olarak üç şekilde sınıflandırılabilir.

- **Kategorik değişken:** Kategorik değişkenler sınıflandırma yoluyla ölçülebilen değişkenlerdir. Sayılar yalnızca bir etiket vazifesi görür. Örneğin araçların plakası, rengi, öğrenci numaraları kategorik değişkendir.
- **Sürekli değişken:** Sürekli değişkenler için bir aralıkta ya da birden fazla aralıkta sonsuz sayıda değer alabilme söz ko-nusudur. Sürekli değişkene, yaş, termometredeki dereceler veya gelir durumu örnek verilebilir.
- **Kesikli değişken:** Kesikli değişkende ise değişkenin alabileceği sayılar hem sonludur hem de sayılabilir.

Anketörden Kaynaklanan Hatalar; araştırma yönteminin belirlenmesi ve yürütülmesi sırasında yapılan hatalardır. Bunlar; • Soru hatası; cevaplayıcıya sorunun sorulması sırasında meydana gelen hatadır.

- Kaydetme hatası; yanlış kayda geçirmeden kaynaklanan hatadır.
- Müdahale hatası; anketörün cevaplayıcıyı yanlış yönlendirmesinden doğan hatadır.
- Cevaplayıcı seçme hatası; örnek olarak seçilen grubun dışındakilere gitme hatasıdır.
- Aldatma hatası; anket formunun tamamen ya da kısmen anketör tarafından doldurulma hatasıdır.

Cevaplayıcıdan Kaynaklanan Hatalar; ise yetersizlik hatası ve isteksizlik hatasıdır.

- **Yetersizlik;** cevaplayıcıların doğru cevap verememesi durumunda ortaya çıkan hatadır.
- **İsteksizlik;** cevaplayıcıların cevap vermek istememesi durumunda ortaya çıkan hatadır.

Faktör Analizi: Nicel analiz yöntemlerinin çoğu ya değişkenler arasındaki ilişkileri ya da farklılıkları açıklar. Bu anlamda, faktör analizi diğer analizlerden farklıdır. Faktör analizi, çok sayıda değişken arasındaki karşılıklı örüntü ve ilişkileri ana-liz ederek en az veri kaybıyla altta yatan ortak boyutları (faktörleri) belirlemeye çalışır. Diğer bir ifade ile çok sayıda değişkenin daha az sayıda ortak değişkenler setine (faktörler) indirgenmesini hedefler. Bunu yaparken temelde, arala-rında yüksek korelasyon bulunan değişkenleri bir araya getirerek anlamlı faktör yapıları (değişkenler) oluşturur. Faktör analizi ile çok değişkenli verilerin karmaşık yapısı daha basit ve yorumlanabilir hâle gelmektedir.

Keşifsel Ve Doğrulamalı Faktör Analizi: Nicel analizlerde kullanılan iki farklı faktör analizinden bahsetmek mümkün-dür. Bunlar, keşifsel faktör analizi ve doğrulamalı faktör analizidir. Keşifsel faktör analizinde araştırmacı değişkenler arasındaki ilişki ve örüntüleri kullanarak faktör sayısını ve yapısını ortaya çıkarmaya çalışmaktadır. Doğrulamalı faktör analizinde ise araştırmacı tarafından önceden belirlenmiş olan faktör yapısının ve sayısının veriye uyumunu test etmek amaçlanmaktadır. Amaç, "Ölçülen değişkenlerle gerçekten ölçülmek istenen faktörler ve faktörleri oluşturan değişken-ler ölçülmüş ve doğru bir şekilde yapılandırılmış mıdır?" sorusuna cevap aramaktır.

Nitel Araştırma Süreci: Araştırma yöntemi her ne olursa olsun, güvenilir ve geçerli bilgilere ulaşmak için araştırma sü-recinin başından sonuna kadar, araştırmanın amaç ve kapsamına uygun, sistematik olması gerekmektedir.

Nitel araştırma süreci aşamaları: • Araştırma probleminin belirlenmesi • Kavramsal çerçevenin oluşturulması • Araştırma sorusunun yazılması • Araştırma örnekleminin belirlenmesi • Araştırmacı rolünün belirlenmesi • Veri toplama araç-larının/stratejilerinin geliştirilmesi • Veri toplama • Veri analizi, bulguların betimlenmesi ve yorumlanması • Sonuçların sınırlandırılması ve analitik genellemelere ulaşılması • Araştırmanın kuram ve uygulama için doğurduğu sonuçlar.

Araştırma konusu bulma yol ve yöntemleri : • Kişisel tecrübeler: Gazete, Televizyon gibi medyadaki haberler, Çalışma alanınızdaki bir bilgi, Bir problemi çözme, Toplumda öne çıkan güncel konular ya da önem verilen konular, Kişisel de-ğerler, Gündelik hayat,

Gözlemlerin Yöntemleri : Yöntemlerden en çok kullanılanları, mağaza denetlemeleri, mekanik araçlardan yararlanılarak yapılan gözlem ve dolaysız gözlemler, gizli müşteri yöntemleri olarak sıralanabilir.

• **Mağaza Denetlemeleri:** Zaman zaman alışveriş yapılan mekânlar denetlenerek, stok durumları, fiyatlar gibi konularda gözlemler yapılır. Mağaza denetlemeleri daha çok işletmelerin araçları, perakendeciler üzerinde uygulanır.

• **Mekanik Araçlardan Yararlanarak Gözlem:** Araştırma konusu değişkenlerle ilgili hususlar, çıplak gözle görülme imkânı olmayabilir. Örneğin kişinin heyecanlanması, kalp atışlarının hızlanıp yavaşlaması gibi değişiklikler ancak çeşitli cihazlar yardımıyla daha doğru ve net ölçülebilir. İşte böylesi durumlarda gözlem için mekanik araçlardan yararlanılır. Bunlardan sıkça kullanılanları: • Göz kamerası • Göz bebeği kamerası • Psiko-gavanometre • Gizli televizyon kameraları • Audiometre

• **Dolaysız gözlem:** Bu tür gözlemde, olaylar veya davranışlar direkt olarak gözlenir. Gözlemi yapan araştırmacıdır

• **Gizli Müşteri:** Gizli müşteri olarak adlandırılan araştırmalarda, mağazadaki hizmet kalitesi, müşteri ilişkileri yönetimi, daha önceden belirlenen farklı koşullar altında araştırmacının kimliği belli edilmeden müşteri gibi davranarak ölçümlen-meye çalışılır

Özel bir amaçla, araştırmacı ya da bilgiye ihtiyaç duyan kişinin bizzat kendisinin araştırma yapmak suretiyle elde ettiği bilgilere birincil kaynaklar diyoruz. İkincil kaynaklar ise değişik amaçlarla başkalarının hazırlayıp sunmuş oldukları veri ve bilgilerdir.

İkincil kaynakların birincil kaynaklara göre avantajları; • Kolay ulaşılabilir, • Daha az maliyetli, • Çabuk ulaşılabilir olmaları.

İkincil kaynakların birincil kaynaklara göre dezavantajları • Verilerin doğruluğu her zaman kanıtlanamayabilir

• Nüfus istatistikleri, aylık, yıllık raporlar daima dönem sonlarında hazırlandığı için, en fazla belirtilen geçmiş döneme ait bilgileri içerdikleri için verilerin güncellik problemi ortaya çıkar. • İkincil kaynaklarda istatistikler, araştırmacının amacını tam karşılayabilir.